

8 Konsumtion

Konsumtionens miljö- och klimatpåverkan har under senare år hamnat allt mer i fokus. Vid FN:s möte om hållbar utveckling i Rio år 2012 antogs ett tioårigt ramverk av program (10YFP) för att påskynda övergången till hållbar konsumtion och produktion. Hållbar konsumtion och produktion är även ett av de 17 nya hållbarhetsmålen inom Agenda 2030 som antogs 2015. Sverige ska bidra till FN-ambitionerna och regeringen har senaste åren prioriterat arbetet med hållbar konsumtion. Bland annat presenterades en nationell strategi för hållbar konsumtion 2016, där arbete på regionala och lokala nivå ses som viktigt. En annan regeringssatsning under senare år, som många kommuner medverkar i, är den om Giftfri vardag.

Den alltmer globala handeln med varor innebär att en stor andel av den miljö- och klimatpåverkan som vi orsakar sker utomlands. Ett talande exempel är koldioxidutsläpp där utsläppen i Sverige minskat med mer än 20 % sedan 1990, men där utsläppen som vi orsakar utomlands istället ökat med 50 % under samma period. För att nå generationsmålet och målet att begränsa klimatpåverkan behöver vi vidga våra perspektiv och även titta på den påverkan som vår konsumtion orsakar i andra länder.

I Dalarna identifierades konsumtion som ett insatsområde i både den regionala energi- och klimatstrategin från 2012 och i det regionala åtgärdsprogrammet för miljömålen 2013–2016. I Energi- och klimatstrategin från 2012 antogs dessutom ett långsiktigt mål om att konsumtionens klimatpåverkan skulle börja minska senast 2020 och vara mindre än 2 ton CO₂ per person och år, år 2050. Detta har inneburit ett ökat fokus på frågan i länet och i slutet av 2014 startades ett regionalt nätverk för hållbar konsumtion. Nätverket samlar företrädare för aktörer inom offentlig, privat och ideell sektor som arbetar för en mer hållbar konsumtion²⁹.

Under 2016 identifierades 6 viktiga åtgärdsområden inom vilka nätverket vill göra insatser:

- Upphandling offentlig sektor
- Hållbar handel
- Matkonsumtion
- Återbruk och samägande
- Hälsofrämjande livsstil som drivkraft för hållbar konsumtion
- Lärande för hållbar konsumtion

²⁹ Bildningsförbundet, Naturskyddsföreningen, 2047 Science Centre (f.d. Framtidsmuseet) och Falu kommun är exempel på aktörer som redan idag jobbar med kunskapshöjande insatser mot allmänheten. Länsstyrelsen, Landstinget och Dala Avfall är exempel på aktörer som jobbar med offentlig upphandling och har en vägledande/samordnande roll inom olika delar av området.

Insatser behövs från både politiken och offentliga aktörer, näringslivet, handeln och var och en av oss. I arbetet behövs nytänkande, men också att ta tillvara traditioner. Hållbar konsumtion kan vara attraktivt, roligt och något som kan påverka livskvaliteten positivt. Att öka kunskaperna är en central fråga.

Hänvisning till andra avsnitt: 10 Avfall och avfallsförebyggande, 14 Synergier mellan miljö, sociala värden och ekonomi.

Miljömål som berörs: Generationsmålet, Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft, Giftfri miljö, En god bebyggd miljö.

Hållbarhetsmål/Agenda 2030-mål som berörs: 12 Hållbar konsumtion och produktion, 13 Bekämpa klimatförändringen, 17 Samverkan.

8.1 Samverkan inom konsumtionsområdet

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: För att arbeta med hållbar konsumtion är samverkan mellan olika aktörer väldigt viktig. Vi kan dela erfarenheter och sprida goda exempel, samt identifiera önskvärda åtgärder som berörda aktörer kan driva vidare.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Samverkan sker främst inom ramen för det befintliga nätverket för hållbar konsumtion.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Det finns inga direkta styrmedel eller uppdrag för regional samverkan inom området. Men det är tydligt att regeringen prioriterar hållbar konsumtion, bland annat har Konsumentverket fått i uppdrag att inrätta ett nationellt forum för miljösmart konsumtion.

Vad kan göras mer i Dalarna: Nätverket för hållbar konsumtion startades upp under 2015 och former för samverkan är fortfarande under utveckling. Att fortsätta sammankalla nätverket och utveckla metoder för samarbete och samverkan är viktigt.

8.1.1 Nätverket hållbar konsumtion

Vad ska göras: Sammankalla och driva nätverket för hållbar konsumtion och inom ramen för detta anordna nätverksträffar och kunskapshöjande workshoppar där medverkande aktörer bidrar med innehållet.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Dalarnas bildningsförbund, Landstinget, Dala Avfall, med flera.

När genomförs åtgärden: Löpande.

Uppföljning: Antal möten och seminarier, samt upplevd nöjdhet hos deltagarna i nätverket och deltagarna på de kunskapshöjande seminarierna.

8.2 Offentlig upphandling

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: I dag upphandlar den offentliga sektorn, exklusive Trafikverket i Dalarna årligen varor och tjänster för omkring 8 miljarder kronor³⁰. De stora summorna möjliggör en mer strategisk upphandling som kan ge stora besparingar av resurser och möjligheter att främja nya miljö- och energitekniklösningar. Upphandlingen kan också användas som ett strategiskt verktyg för en omställning mot en cirkulär och biobaserad ekonomi. De offentliga inköpen spelar en viktig roll för att nå miljömålen och mål 12.7 i Agenda 2030 handlar om att ”främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder, i enlighet med nationell politik och nationella prioriteringar”.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Alla upphandlande myndigheter inom länet, kommuner, kommunala bolag, landsting, statliga myndigheter ställer idag ofta miljökrav på den offentliga upphandlingen. Regional samverkan utvecklas alltmer.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Upphandlingsmyndigheten ger stöd och hjälp till upphandlande myndigheter. I Lagen om offentlig upphandling, LOU, tydliggörs att LOU ska användas för att nå sociala och miljömässiga mål och därför är det i vissa fall obligatoriskt att ställa krav gällande detta. Även Lagen om upphandling inom försörjningssektorn, LUF, som bland annat möjliggör upphandling baserat på livscykelkostnad med externa effekter inkluderat, är ett viktigt styrmedel. *Nationella upphandlingsstrategin* används som ett medel för att nå bland annat miljömålen. I regeringens handlingsplan gällande den nationella livsmedelsstrategin finns en målsättning att andelen ekologiska livsmedel i offentlig upphandling ska öka till 60 procent till år 2030.

Vad kan göras mer i Dalarna: Ökad samverkan mellan olika aktörer inom offentlig upphandling med fokus på att lyfta och sprida goda exempel, samt informera länets näringsliv om kommande krav i upphandling. Insamlande av statistik och nyckeltal gällande till exempel andel ekologiska livsmedel, miljöcertifierade företag och andel förnybar energi i upphandlingen. Miljökompetensen bland inköpsansvariga/beställare och upphandlare, leverantörer samt politiska beslutsfattare behöver öka och interna riktlinjer gällande miljömässig upphandling beslutas. Att informera om möjligheten i nya LOU att ställa krav på en särskild miljömärkning, eller motsvarande egenskaper, för vissa varor vid upphandling och undersöka hur många i länets kommuner

³⁰ Offentlig sektor innefattar statliga företrädare, exklusive trafikverket, landsting och kommun. I siffrorna ingår inte köp mellan offentliga organisationer och inte heller inköp i de kommunala bolagen. Mer information om hur värdet beräknats återfinns i rapporten Den offentliga marknaden i Dalarna 2016, som finns att tillgå på UpphandlingsDialog Dalarnas hemsida.

som använder sig av detta. Förutom åtgärderna nedan tas upphandling upp i åtgärd 10.1.5.

8.2.1 Metodutveckling för miljömässigt ansvarsfull upphandling

Vad ska göras: Ta fram en rekommendation med interna riktlinjer gällande miljömässig ansvarsfull upphandling. Riktlinjerna är ett verktyg för att utveckla, förenkla och öppna för olika möjligheter för den upphandlande myndighetens eget arbete med implementeringen av miljöaspekter.

Drivande part: Länsstyrelsen genom Upphandlingsdialog Dalarna.

Medverkande part: Kommuner, kommunala bolag, Landsting, statliga myndigheter.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Framtagen rekommendation i tryckt form.

8.2.2 Ökad miljökompetens för upphandlande myndighet

Vad ska göras: Erbjudna utbildningsaktiviteter för upphandlande myndigheter med syfte att säkerställa att miljökrav ställs och att ett bra resultat uppnås.

Drivande part: Länsstyrelsen genom Upphandlingsdialog Dalarna.

Medverkande part: Kommuner, kommunala bolag, Landsting, statliga myndigheter, Byggdialog Dalarna.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Antal deltagare på genomförda seminarier och utbildningstillfällen samt utvärdering av seminarier och utbildningar.

8.2.3 Ökad upphandlingskompetens för företag

Vad ska göras: Genomföra seminarier för att säkerställa att fler företag har kunskap om och beredskap för att använda miljö- och hållbarhetskrav som kriterier i upphandlingar.

Drivande part: Länsstyrelsen genom Upphandlingsdialog Dalarna.

Medverkande part: Företag och Byggdialog Dalarna.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Antal genomförda seminarier och utvärdering av dessa.

8.2.4 Ökad upphandlingskompetens för företag

Vad ska göras: Genomföra en enkätundersökning gällande hur många kommuner som utnyttjar möjligheten att ställa krav på särskilda miljömärkningar vid upphandling.

Drivande part: Länsstyrelsen genom Upphandlingsdialog Dalarna.

Medverkande part: Kommuner.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Genomförd undersökning.

8.3 Hållbar handel

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Handeln är en viktig mellanhand mellan producenter och konsumenter. Genom att erbjuda miljö-, klimat- och hälsomässigt bättre produkter och tjänster samt tydligt marknadsföra dessa kan handeln bidra till en hållbar utveckling.

ing. Att hyra istället för att köpa är en trend som kan bidra till en mer hållbar handel. Åtgärder inom området bidrar till att miljö- och klimatpåverkan från produktionen av våra konsumtionsvaror minskar i Sverige och i andra länder.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Många handlare har börjat arbeta på detta sätt under senare år. Ett exempel är dagligvaruhandeln, som under 2014 började märka en tydlig ökning av efterfrågan på ekologiska varor och har blivit bättre på att markera och marknadsföra dessa, vilket har ökat försäljningen ännu mer. Naturskyddsföreningen har tillsammans med Falu kommun, Borlänge kommun och Coop tagit fram Dala Ekoguide som lyfter fram restauranger, caféer och handlare i länet som jobbar med ekologiska produkter. Falu kommun har arbetat med hållbar handel sedan 2016 och anordnar en vecka med temat varje år. Innan veckan får handlare hjälp att identifiera och lyfta fram hållbara varor. Högskolan bedriver forskning kring handel.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Informativa, miljömärkning och goda exempel.

Vad kan göras mer i Dalarna: Sprida erfarenheter från Falu kommuns vecka för hållbar handel till andra kommuner. Fortsätta arbeta med kunskapshöjande insatser om den växande kundgruppen *LOHAS* och den ökade efterfrågan på miljö- och hälsomässigt bra produkter. Skapa en plattform för fortsatt arbete med hållbar handel inom handelssektorn.

8.3.1 Erfarenhetsspridning om arbete med hållbarhandel

Vad ska göras: Sprida erfarenheter från Falu kommuns arbete med hållbar handel-veckan till andra kommuner och utreda om en regional vecka för hållbarhet/hållbar handel är önskvärd och möjlig.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Kommunernas hållbarhetsstrategier och näringslivskontor. Centrumbildningar och köpmannaföreningar.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Antal kommuner som jobbar med hållbar handel.

8.3.2 Information om hållbarhetskrav från konsumenter

Vad ska göras: Genomföra kunskapshöjande insatser om den växande kundgruppen *LOHAS* och ökad efterfrågan på miljö- och hälsomässigt bra produkter.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Kommunernas näringslivskontor, Byggdialog Dalarna.

När genomförs åtgärden: 2018–2020.

Uppföljning: Antal tillfällen som ökad efterfrågan på miljö- och hälsomässigt bra produkter lyfts fram.

8.3.3 Regional samverkan för hållbar handel

Vad ska göras: Utreda om en regional plattform för hållbar handel är möj-

lig/funktionell att upprätta.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Högskolan, Dalarna Science park, Kommunernas näringslivskontor.

När genomförs åtgärden: 2018–2019.

Uppföljning: Beslut om upprättande av plattform eller ej.

8.4 Mat och matsvinn

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Matkonsumtionen står för ungefär en tredjedel av den privata konsumtionens klimatpåverkan. Produktion av livsmedel är resurskrävande och kan ha betydande miljöpåverkan och det är därför viktigt att produktionen i alla led sker på ett effektivt sätt samt att svinnet i hela livsmedelskedjan (produktion, distributionen och konsumtion) minimeras.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Arbeta för att minska matsvinn i länets storkök pågår redan i landstinget samt ett antal kommuner. Det har dock blivit tydligt att kommunerna mäter på olika sätt och att en samverkan inom området är önskvärd. Därför startades ett nätverk med de kommunala kostcheferna under 2015 och utifrån det nätverket har ett arbete kring mätning och minskning av matsvinnen påbörjats. Många kommuner, landstinget samt större privata aktörer arbetar även för att öka andelen ekologiska livsmedel.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Naturvårdsverket, Livsmedelsverket och Jordbruksverket har ett regeringsuppdrag kring matsvinn och har samlat information och goda exempel på sina hemsidor som riktar sig till alla aktörer i hela livsmedelskedjan, från producent till konsument. Gällande arbetet med matsvinn är åtgärder ofta ekonomisk lönsamma. Jordbruksverket har även haft ett uppdrag att jobba med Hållbar mat och Livsmedelsverkets rekommendationer gällande exempelvis konsumtion av kött baserar sig både på hälsa och ekologisk hållbarhet.

Vad kan göras mer i Dalarna: Sätta upp gemensamma mål gällande minskning av matsvinn kopplat till Agenda 2030 målet att halvera matsvinn. I hela samhället arbeta strukturerat och systematiskt med matsvinn och med kunskapshöjande insatser om miljö- och hälsomässigt bra mat samt arbeta för ökad andel vegetarisk kost. Samarbetet med att minska matsvinn i offentliga kök tas upp som en åtgärd under åtgärdsområde 10.1 Avfallsförebyggande.

8.4.1 Kunskapshöjande insatser om miljö- och hälsomässigt bra mat

Vad ska göras: Lyfta fram befintlig kunskap om miljö- och hälsomässigt bra mat i samband med arbetet med att minska matsvinn. Genomföra informationsinsatser och bildningsverksamhet för att öka privatpersoners medvetenhet om vikten av en hållbar matkonsumtion.

Drivande part: Länsstyrelsen, genom nätverket för hållbar konsumtion.

Medverkande part: Dalarnas Bildningsförbund, 2047 Science centre och

Naturskyddsföreningen.

När genomförs åtgärden: 2018–2021.

Uppföljning: Antal tillfällen som hållbar matkonsumtion lyfts fram.

8.5 Ägodela och Återbruka

Åtgärdsområdets betydelse för det regionala miljömålsarbetet: Att ägodela och återbruka innebär att färre nytillverkade varor behövs och konsumeras. Det är viktiga sätt att minska konsumtionens resursanvändning och bidra till en *cirkulär ekonomi*.

Verksamheter, uppdrag och pågående insatser inom området: Naturskyddsföreningen arbetar aktivt med att informera om möjligheterna att ägodela och återbruka, både nationellt och regionalt. Kopparstadens arbete med SmartFart, att renovera och sälja gamla cyklar. Landstingets arbete med internblocket för att möjliggöra återanvändning av gamla möbler. Falu kommuns återbruksfest. Alla återbruksverksamheter i kommunerna samt kretsloppsparkar.

Vilka är samhällets styrmedel för miljömålen inom området: Sänkt moms på reparationer.

Vad kan göras mer i Dalarna: Öka kunskaperna om möjligheter och fördelar med att ägodela och återbruka. Större arbetsplatser och kommuner kan erbjuda bilpool, låneverktyg. En utvidgning av Landstingets internblocket har diskuterats. Diskussionerna handlar om ett samarbete mellan Landstinget och kommunerna gällande gemensamt återbruk av möbler med mera.

8.5.1 Öka kunskaperna i offentlig sektor om ägodelande och återbruk

Vad ska göras: Öka kunskaperna om möjligheter till återbruk och gemensamt ägande och nyttjande inom offentlig sektor, samt öka kunskaperna om hur offentlig sektor kan skapa förutsättningar för, och aktiviteter som lockar till ägodelande och återbruk.

Drivande part: Länsstyrelsen.

Medverkande part: Kommunerna, Naturskyddsföreningen.

När genomförs åtgärden: 2019–2020.

Uppföljning: Genomförd åtgärd.

8.5.2 Öka kunskaperna i näringslivet om ägodelande och återbruk

Vad ska göras: Öka kunskaperna i näringslivet om affärsmöjligheter och nya affärsmodeller som främjar reparation, återbruk och ägodelande.

Drivande part: Dalarna Science Park.

Medverkande part: Kommunernas näringslivskontor, Länsstyrelsen, Region Dalarna.

När genomförs åtgärden: 2018–2021.

Uppföljning: Antal seminarier och utvärdering av dessa.